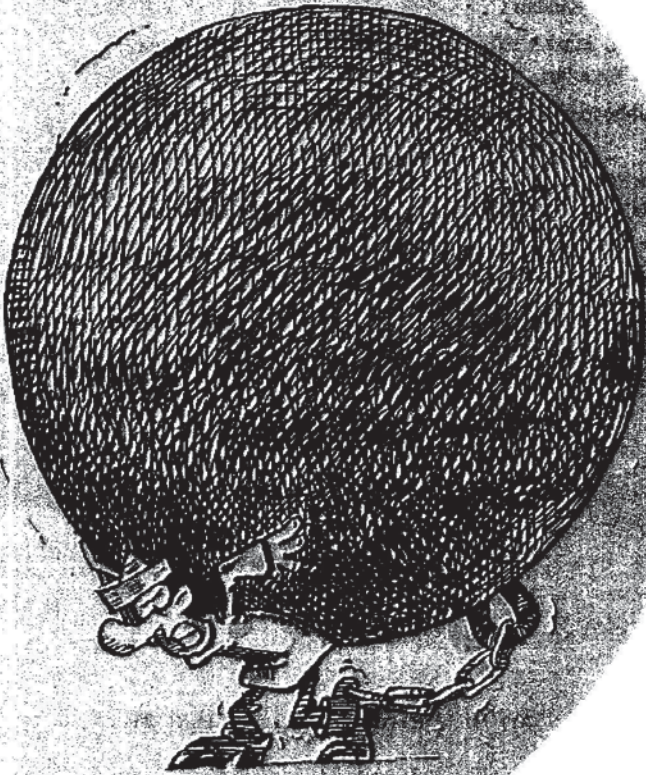


niçin liberteryen oimalı?*

Murray N. Rothbard**
Çev. MUSTAFA ACAR

İyi güzel de, niçin liberteryen olalım ki? Bu soruyla sormak istediğimiz şey, esasen bu davanın anlamının ne olduğudur. Bireysel özgürlük ilkesine ve amacına derin ve yaşam boyu sürecek şekilde neden bağlanmalı insan? Zira bu tür bir bağlanma, büyük ölçüde gayri özgür olan dünyamızda, kaçınılmaz olarak *statüko* ile radikal bir ihtilafa düşmek ve ona yabancı kalmak demektir. En az bunun kadar kaçınılmaz olarak, para ve prestij yönünden de fedakârlık gerektiren bir yabancılaşmadır bu. Hayat kısa, zafer vakti çok uzak bir gelecekte iken, bütün bu zorlukları neden göğüsleyelim ki?

Hayret verici bir şekilde, bu ülkede [ABD. Ed.] sayıları giderek artan liberteryenler arasında bulunan pek çok kişinin son derece dar ve kişisel bir bakış açısından kalkarak liberteryen çizgiye bağlandığını görüyoruz. Birçoğu bir entellektüel sistem veya bir estetik amaç olarak karşı konulmaz biçimde özgürlüğün cazibesine kapılmıştır. Fakat onlar için özgürlük saf entellektüel bir salon oyunu olarak kalmakta, kendi günlük hayatlarının "reel" faaliyeti olarak kabul ettikleri şeylerden tümüyle kopuk durmakta-



dır. Başka bazıları, sadece kendi kişisel maddî kâr beklentisi nedeniyle liberteryen olmak istemektedirler. Serbest piyasanın becerikli ve bağımsız, girişim becerisini kâra dönüştürebilecek olan kişiler için daha çok fırsat sunduğunu fark ettiklerinden, yalnızca, yaptığı işten daha çok kâr edebilsin diye liberteryen olmakta ve öyle kalmaktadırlar. Her ne kadar serbest piyasada ve özgür toplumda kârın çok daha fazla ve daha yaygın olduğu doğrusu da, liberteryen olmanın gereği konusunda *öncelikli* vurguyu kâr dürtüsü üzerine yapmak, olsa olsa gülünç olabilir. Çünkü özgürlüğün başarılmasına kadar yürünmesi gereken çoğu kez dolambaçlı, zor ve zahmetli yol nedeniyle, liberteryen biri kişisel olarak bırakın yüksek kâr etmeyi, çok daha büyük ihtimalle zarar edecektir.

Gerek bir kumarbazın ve gerekse kâr peşinde koşan kişinin dar ve miyopik bakış açısının sonucu, bunlardan hiçbirinin de bir liberteryen hareketin inşasına zerre kadar ilgi duymamasıdır. Oysa özgürlüğün eninde sonunda başarılabilmesi ancak böyle bir hareketin inşasıyla mümkündür. Fikirler, özellikle de radikal fikirler, sanki bir boşluktaymiş gibi, dünyada kendilerince ve kendiliklerinden ilerlemezler; ancak *insanlar* tarafından ilerletilebilirler. Bu yüzden, amaçları doğrultusunda ilerleme konusunda gerçekten ciddi olan bir liberteryenin en başta gelen görevi, bu tür [özgürlüğü dert edinecek] insanların ve dolayısıyla bir "hareket" in gelişmesi ve ilerlemesidir.

Bu dar görüşlü [kumarbaz ve kâr peşindeki] insanları bir kenara bırakırsak, şunu da görmek durumundayız ki, serbest piyasa iktisatçılarının ortak zemini olarak *faydacılık* bir liberteryen hareketin gelişip serpilmesi için tatmin edici bir zemin olmaktan uzaktır. Her ne kadar serbest piyasanın, zengin olsun fakir olsun, herkes için daha fazla bolluk ve daha sağlıklı bir ekonomi getireceğini bilmek doğru ve değerli olsa da, kritik önemdeki soru, bu bilginin pek çok insanı ömrünü özgürlüğe adayacak bir noktaya getirmek için yeterli olup olmayacağıdır. Kısaca, kaç kişi barikatları kırıp, özgürlüğe sürekli bir adanmışlığın gerektirdiği birçok fedakârlığa katlanmalıdır ki, sırf böyle olduğu için yüzde bilmem kaç daha çok kişinin daha iyi banyo küveti olsun? Yoksa, bunun yerine, daha rahat bir yaşamı seçsinler de, yüzde bilmem kaç küveti boş mu versinler? Sonuç itibarıyla, demek ki, faydacı iktisat, her ne kadar liberteryen düşünce ve eylemin gelişmiş yapısında vazgeçilmez bir yeri olsa da, [liberteryen] hareket için bir

temel oluşturma konusunda, aynen -sadece kısa dönem kârı peşinde koşan- o fırsatçılarınkı kadar, tatmin edici olmaktan uzaktır.

Bizim görüşümüz odur ki, gelişip serpilene bir liberteryen hareket, özgürlüğe adanmış bir ömür, ancak bir *adalet tutkusu* [vurgu benim; ed.] üzerinde temellendirilebilir. Bizi harekete geçirecek dürtünün ana kaynağı, önümüze çıkacak bütün fırtınaları atlattığımızı sağlayacak zırh budur; anında köşeyi dönme arayışı, entellektüel oyunlar oynama veya genel iktisadi kazançların keyifle hesaplanması arayışı değil.

Her gün üst üste dağlar gibi yığılan adaletsizliklerden dünyaya pis kokuların yayıldığını gördüğümüz içindir ki, bütün bu adaletsizliklerin ortadan kalktığı bir dünya aramak için elimizden geleni yapmak zorundayız. "Yoksulluğun ortadan kaldırılması" gibi öteki geleneksel radikal amaçlar, bunun aksine, tamamen ütöpiktir.

Adalet tutkusu için de, adaletin ve adaletsizliğin ne olduğuna ilişkin elimizde bir *teori* -kısaca, adalet ve adaletsizliğin ne olduğuna dair, faydacı iktisadın sağlayamayacağı bir dizi ahlâki prensipler- olmak durumundadır. Her gün üst üste dağlar gibi yığılan adaletsizliklerden dünyaya pis kokuların yayıldığını gördüğümüz içindir ki, bütün bu adaletsizliklerin ortadan kalktığı bir dünya aramak için elimizden geleni yapmak zorundayız. "Yoksulluğun ortadan kaldırılması" gibi öteki geleneksel radikal amaçlar, bunun aksine, tamamen ütöpiktir; zira insan, sadece iradesini o yönde kullanmak suretiyle yoksulluğu ortadan kaldıramaz. Yoksulluk ancak belirli iktisadi faktörlerin işlenmesi, en başta da tasarrufların sermayeye yatırılması halinde ortadan kaldırılabilir, ki bu da ancak uzun bir zaman zarfında doğanın dönüştürülmesiyle olur. Kısaca, burada insanın iradesi, eski moda ama hâlâ geçerli bir terimi kullanarak söylersek, tabiat kanunlarının işleyişi tarafından ciddi biçimde sınırlandırılmıştır. Oysa *adaletsizlikler* bir grup insanın diğeri üzerinde empoze ettiği eylemlerdir; tamamen insanların fiilleridir. Dolayısıyla da, adaletsizlikler ve bunların ortadan kaldırılması insanın anlık iradesine tabidir.

İngiltere'nin İrlanda halkı üzerinde yüzyıllar süren işgal ve zalimane baskısı buna bir örnek olarak veri-

lebilir. Şimdi, 1900 yılında İrlanda'nın durumuna bakmış ve İrlandalıların fakirliğini göz önüne almış olsaydık, şunu söylemek zorunda kalabilirdik: yoksulluk İngilizlerin burayı terk etmesi ve arazi üzerindeki tekelin kaldırılmasıyla iyileştirilebilir. Ancak İrlanda'da yoksulluğun nihai olarak ortadan kaldırılması, en iyi koşullar altında bile, zaman alır, iktisadi yasaların işlemesine tâbi olurdu. Ancak İngiliz baskısına son vermek, insanların iradesiyle anında yapılabilecek olan bir şeydi: bunun için İngilizlerin ülkeyi terk etme kararı yeterliydi. Elbette asıl mesele bu tür kararların anında ortaya çıkmaması gerçeği değildir; asıl mesele, başarısızlığın bizzat kendisinin adaletsizliğin faileri -örneğinizde İngiliz hükümeti tarafından karar verilip uygulanmış bir adaletsizlik olmasıdır. Adalet sahasında, her şey insanın iradesiyle olur; insanlar dağları yürütebilirler, yeter ki bunu istesinler. Yoksulluğun derhal ortadan kalkması veya herkesin bir anda konser verebilir bir piyaniste dönüşüvermesi arzusu ütöpik olabilir; oysa derhal adaletin tesisi yönünde bir tutku -kısaca, radikal bir tutku- işte bundan dolayı ütöpik değildir. Zira, şayet yeter sayıda insan bunu isterse, adalet anında gerçekleştirilebilir.

Hakiki liberteryen, o halde, kelimenin tam anlamıyla, bir "lağvedici"dir. Eğer yapabilse, özgürlüğe yönelik bütün müdahaleleri iptal ederdi; ister bu, [abolüsyonist] kavramının orijinal anlamında olduğu gibi kölelik olsun, isterse devlet baskısının çok sayıda değişik tezahürü biçiminde olsun.

Adalet için gerçek bir tutku, o halde, radikal olmak durumundadır; kısaca, en azından amaçlarını radikal biçimde ve anında gerçekleştirmek istemelidir. Foundation for Economic Education [İktisadi Eğitim Vakfı] kurucu başkanı Leonard E. Read, *I'd Push the Button* [Düğmeye Basardım] adlı bir kitapçık yazdığı zaman bu radikal ruhu gayet yerinde bir şekilde ifade etmiştir. O zamanki mesele, Fiyat Düzenleme İdaresi tarafından uygulanan fiyat ve ücret kontrollerine ne yapılacağı idi. İktisadi liberallerin çoğu çekingem veya "realist" olarak, kontrollerin şu veya bu şekilde aşamalı veya yavaş yavaş kaldırılmasını savunuyorlardı. Bu noktada, Mr. Read açık ve radikal bir ilkesel duruş sergilemişti: "Eğer şu kürsüde bir

düğme olsaydı," diye başladı konuşmasına, "basınca da bütün ücret ve fiyat kontrollerini anında ortadan kaldıracak olsaydı, parmağımı uzatır ve düğmeye basardım!"¹ O halde radikal ruhun gerçek testi, 'düğmeye basma' testidir: özgürlüğe yönelik haksız müdahaleleri anında ortadan kaldıracak bir düğmeye basabilseydik, bunu yapar mıydık? Bunu yapamazsak, kendimize pek liberteryen diyemeyiz; pek çoğumuz ancak bir adalet tutkusuna sahipse, bunu yapabilir.

Hakiki liberteryen, o halde, kelimenin tam anlamıyla, bir "lağvedici"dir.² Eğer yapabilse, özgürlüğe yönelik bütün müdahaleleri iptal ederdi; ister bu, [abolüsyonist] kavramının orijinal anlamında olduğu gibi kölelik olsun, isterse devlet baskısının çok sayıda değişik tezahürü biçiminde olsun. Gerçek liberteryen, benzer bir bağlamda başka bir liberteryenin ifadesiyle, "parmağını kaldırır ve o düğmeye basar!" Liberteryen mecburen bir "düğmeye basıcı" ve bir "lağvedici" olmak durumundadır. Adaletin desteği yanında olarak, suçlular "tazmin edilinceye" kadar adaletin gerçekleşmeyeceği şeklindeki ahlâk dışı faydacı itirazlar onu etkileyemez. Ondokuzuncu yüzyıl başlarında, köleliğe karşı o büyük hareket yükseldiği zaman, ılımlılaştırmaya dönük bu tür sesler hemen yükselip, köleliğin kaldırılmasının ancak, eğer köle sahiplerinin kaybı maddi olarak telafi edilirse âdil olacağını ileri sürmüşlerdi. Böylece, yüzyıllar süren baskı ve sömürünün üstüne, kölelerin efendilerinin bir de zavallı vergi mükelleflerinden zorla alınacak avuç dolusu parayla ödüllendirilmesi gerekiyordu! Bu öneriye karşı en yerinde cevap, "Asıl telafi edilmesi gereken kişilerin köleler olduğunu sanıyordum" diyen radikal İngiliz düşünür Benjamin Pearson tarafından verilmişti. Açıktır ki, böylesi bir tazminat ancak bizzat köle sahiplerinden tahsil edilirse âdil olabilirdi.³

Anti-liberteryenler, daha genelde anti-radikaller, tipik olarak bu tür bir "lağvedicilik" in "gerçekçi olmadığı" nı vurgularlar. Böyle bir iddia ileri sürmekle, bu insanlar 'arzu edilen amaç' ile 'muhtemel sonuca ilişkin stratejik tahmin' i fena halde birbirine karıştırmaktadırlar. Bir ilkenin çerçevesini çizerken, 'stratejik tahminler' ile 'arzu edilen amaçlar' ın işlenerek kıvama getirilmesini birbirine karıştırmamak son derece önemlidir. İlk olarak amaçlar formüle edilmelidir; bu durumda amaç, köleliğin -veya hangi devletçi baskı söz konusu ise onun- derhal lağvedilmesidir. Bu amaçları daha en başta, bunlara ulaş-

manın mümkün olup olmamasını göz önüne almadan, belirlemeliyiz. Liberteryen amaçlar “gerçekçi”dir, şu anlamda ki, şayet yeterince insan bunların arzu edilirliliği konusunda hemfikir olsa *başarılabilirler*; şayet başarılırsa da, çok daha iyi bir dünyaya kapı aralayabilirler. Amacın “gerçekçiliği”ne, sadece bizzat amacın kendisine yönelik bir eleştiriyile meydan okunabilir, onun nasıl başarılabilceğine ilişkin bir eleştiriyile değil. Sonra, amaca karar verdikten sonra, bundan tamamen ayrı olarak, bu amaç mümkün olduğu kadar çabuk nasıl ulaşılabilir, ona ulaşmaya yönelik bir hareket nasıl inşa edilebilir vb. gibi stratejik sorularla yüzleşiriz. Dolayısıyla, 1830’larda, kölelerin derhal azad edilmesine yönelik o çok şerefli ilkeyi dile getirirken William Lloyd Garrison’a “gerçekçi değil” denemezdi. Amacı isabetliydi, ayrıca, amacının kolayca erişilmesini beklememekle stratejik realizmi de elden bırakmış değildi. Nitekim, Garrison bu ayrımı bizzat şöyle yapıyordu:

[Köleliğin] derhal lağvedilmesini ne kadar ısrarla teşvik edersek edelim, ne yazık ki sonunda bu bir aşamalı ortadan kalkma olacak. Köleliğin tek bir fiskeyle devrilebileceğini asla söylemedik; ama olması gereken budur, daima bunun için mücadele edelim.⁴

Esasen, stratejik olanın alanında saf ve radikal prensip bayrağını yükseltmek, genellikle radikal amaçlara ulaşmanın en hızlı yoludur. Çünkü eğer saf amaç hiçbir zaman öne çıkarılmazsa, ona doğru gitmeye dönük asla bir hareketlenme olmayacaktır. Şayet köleliğe karşı olanlar otuz yıl önceden feryadı basmamış olsalardı, kölelik asla kaldırılamazdı. Üstelik, işlerin seyrine bakın ki, [köleliği] lağvediş aşamalı olmamış veya [kimse] tazmin edilmemiş, tek bir darbe ile iş bitmiştir.⁵ Stratejinin gereklerinin üstünde ve ötesinde adalet komutları yatmaktadır. 1831 yılının başında *The Liberator*’ı hayata geçiren meşhur editöryel yazısında, William Lloyd Garrison daha önce aşamalı lağvediş görüşünü benimsemiş olduğuna pişman olmuştur:

Bu fırsattan yararlanarak açık ve net şekilde sözümü geri almak istiyorum ve herkesin önünde Allah’tan, ülkemden, kardeşlerimden ve zavallı kölelerden, o kadar mahcubiyet, adaletsizlik ve saçmalık dolu bir fikri dile getirdiğim için beni bağışlamalarını diliyorum.

Kullandığı dilin haşin ve kızgın oluşundan dolayı kendisini kınayanlara karşı, Garrison sert çıkmıştır: “Ateş püskürmeliyim, zira eritecek dağlar kadar buzum var.” İnsanın özgürlük davasına gerçek anlamda adanmışlığına işaret eden ruh, işte bu ruh olsa gerektir.⁶

dipnotlar

- * Makalenin orijinali ilk kez *Left and Right*, Cilt 2, Sayı 3, Güz 1966’da yayımlanmıştır. Tıpkıbasım, içinde: *Egalitarianism As a Revolt Against Nature* (Mises Institute, 2000). (Ed.)
- ** Murray N. Rothbard (1926-1995) piyasacı görüşleriyle tanınan Avusturya İktisat Okulunun yeni kuşak temsilcilerindedir. Keskin zekâsı, sağlam argümanları ve sivri kalemliyle liberteryen geleneğin önde gelen isimlerinden biri olan, ama ne yazık ki Türkiye entellektüel toplumu tarafından pek tanınmayan Rothbard’ın sol ve sağ, özgürlük, adalet ve mülkiyet hakları, savaş, barış ve devlet gibi konulardaki ilgi çekici görüşlerini dile getirdiği makalelerin toplandığı *Egalitarianism As a Revolt Against Nature* (Mises Institute, 2000), adlı önemli eseri *Eşitlikçilik: Doğaya Karşı İsyân* adıyla Liberte Yayınları tarafından yakın geçmişte Türkçe’ye kazandırılmıştır (2009). Buraya aldığımız kısa makalesinde Rothbard neden liberteryen olmalı sorusuna verilebilecek faydacı ve kâr odaklı cevapları reddetmekte, liberteryen olmanın temel gerekçesinin adalet tutkusu olabileceğini öne sürmektedir. (Ed.)
- 1 Leonard E. Read, *I’d Push the Button* (New York: Joseph D. McGuire, 1946), s. 3.
- 2 Orijinal kavram “abolitionist” olup, hem genelde iptal etme, lağvetme ve ortadan kaldırma taraftarı, hem de daha özeldir Amerika’da köleliğin kaldırılması taraftarı anlamına gelmektedir. (ç.n.)
- 3 William D. Grampp, *The Manchester School of Economics* (Stanford, California: Stanford University Press, 1960), s. 59.
- 4 Zikreden William H. ve Jane H. Pease, eds., *The Antislavery Argument* (Indianapolis: Robbs-Merrill, 1965), s. xxxv.
- 5 “Gerçekçi olmama” suçlaması ve bunun iyi ve halihazırda muhtemel olan ile karıştırılmasına karşı yazdığı parlak felsefi eleştirinin sonunda, Professor Philbrook şunu söyler: “İktisatçı veya herhangi biri için bir politikanın tek bir ciddi savunması vardır: politikanın iyi olduğunu savunmak. Hakiki ‘realizm’ insanların hikmetle her zaman kastettikleri şeydir: nihai olanın ışığında acil olana karar vermek.” Clarence Philbrook, “‘Realism’ in Policy Espousal,” *American Economic Review* (December, 1953): 859.
- 6 Garrison’dan alıntılar için, bkz. Louis Ruchames, ed., *The Abolitionists* (New York: Capricorn Books, 1964), s. 31, ve Fawn M. Brodic, “Who Defends the Abolitionist?” in Martin Duberman, ed., *The Antislavery Vanguard* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1965), s. 67. Duberman çalışması, statüko yandaşlarının genelde radikalleri, özeldir kölelik karşıtlarını psikolojik karalama girişimlerinin reddi de dâhil olmak üzere, bir değerli malzeme deposudur. Özellikle bkz. Martin Duberman, “The Northern Response to Slavery,” aynı yer., ss. 406-13.